

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Lewandowskiej
pt. „Zażalenie w postępowaniu egzekucyjnym”**

I.

Uwagi wstępne

Dysertacja była przedmiotem recenzji z dnia 5 października 2023 r., która wskazywała na tyle ważne mankamenty, że Recenzent wniósł liczne uwagi krytyczne wraz z wnioskiem o przekazanie rozprawy do poprawy. Z oczywistych względów ponowna recenzja będzie nawiązywała do poprzedniej.

Recenzowana rozprawa doktorska pt. „Zażalenie w postępowaniu egzekucyjnym” jest pierwszym w doktrynie polskiej monograficznym opracowaniem tej tematyki. Oczywiście istnieją nader liczne publikacje natury naukowej i praktycznej, ale brak jest studium wyłącznie poświęconego temu środkowi zaskarżenia. Poza sporem pozostaje w opinii recenzenta odpowiedni wybór tematu dysertacji, który ma istotny potencjał naukowy i oczywiste znaczenie praktyczne. Trafność wyboru tematu wynika między innymi z powiązania postępowania egzekucyjnego i rozpoznawczego, co ma o tyle ważne znaczenie, że wynikające z art. 13 § 2 KPC odesłanie blankietowe powoduje, że rozważania Autorki co do zażalenia w postępowaniu egzekucyjnym w znacznym zakresie odnoszą się do zażalenia w postępowaniu rozpoznawczym procesowym. Tym samym ocena rozwiązań systemowych, w tym również wprowadzenia w szerokim zakresie zażalenia poziomowego w 2019 r., będą wykorzystywane w pracach naukowych poświęconych środkom zaskarżenia w innych rodzajach postępowania cywilnego.



II.

Struktura pracy. Cel badawczy. Strona formalna

Praca składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów, uwag de lege lata i ferenda oraz zakończenia, wykazów skrótów, bibliograficznego, orzecznictwa, źródeł prawa i liczy w całości wraz ze stroną tytułową, spisem treści 274 strony.

Systematyka rozprawy jest obecnie prawidłowa, Autorka rozpoczyna rozważania wstępem, w którym określa cel rozprawy, wybór tematu oraz krótko treść poszczególnych rozdziałów i ich wzajemne powiązanie. We wstępie wskazuje na wybrane metody badawcze. Nie budzą większych zastrzeżeń nakreślone we wstępie racje dla przyjętej systematyki oraz uwagi wprowadzające do poszczególnych rozdziałów.

Za ważki teoretycznie oceniam wskazany we wstępie do dysertacji zasadniczy cel w postaci analizy badawczej zażalenia poziomego. Jednak w samej dysertacji to zagadnienie zostało bardzo dobrze omówione w części określonej jako Wnioski de lege lata (s. 237 – 252). To kwestia drugorzędna, jednak należało wpleść te rozważania do rozdziału dotyczącego usytuowania zażalenia w systematyce środków zaskarżenia lub też trafić do odrębnego rozdziału.

Podkreślenia wymaga nienaganny styl i dbałość w posługiwaniu się językiem prawniczym (pomijam drobne błędy). Nie bez znaczenia dla recenzenta i innych czytelników pracy jest konsekwencja w unikaniu rozważań wykraczających poza temat pracy oraz potworzeń.

III.

Stan prawny

Pani Doktorantka uzupełniła swoje rozważania dogmatyczne o nowelizację KPC ustawą 09.03.2023 r. (uprzednio tekst w projektach UD 156, druk sejmowy nr 2932), na mocy której wprowadzono liczne zmiany do przepisów regulujących zażalenie (zob. § 1 pkt 49 – 53 tej ustawy), jak również dotyczących postępowania egzekucyjnego (zob. § 1 pkt 93 i n. tej ustawy).



IV.

Metody badawcze

Odnosząc do zastosowanych w pracy metod badawczych, to w pierwszym rzędzie należy wskazać, że zostały one zasadniczo określone celami dysertacji. Autorka posługuje się w dużej mierze analizą dogmatyczną krajowego porządku prawnego dotyczącego postępowania egzekucyjnego. Celem metody dogmatycznej jest badanie obowiązujących przepisów prawa, ich znaczenia wynikającego z wykorzystanych metod wykładni. W moim przekonaniu, ta metoda jest najbliższa Pani mgr P. Lewandowskiej.

Z technicznego punktu widzenia nie budzi zastrzeżeń znajomość metody teoretycznoprawnej. Nadal wydaje się jednak, że podstawa bibliograficzna jest raczej skromna. Autorka podjęła owocny wysiłek zaznajomienia się z metodą historyczną (rozdział 3.2), ale pominęła komparatystyczną. Odnośnie do metody historycznej, wydaje się, że ma ona istotne znaczenie dla wyjaśnienia ewolucji określonej instytucji prawnej. Pozwala uchwycić ratio legis kolejnych nowelizacji. Wykorzystanie tej metody poczytuję za pozytywny wybór metodologiczny. Z kolei pominięcie metody komparatystycznej nie rzutuje na ogólną ocenę, zwłaszcza przy założeniu, że doktorat jest ukierunkowany na cele praktyczne. Nie zmienia to jednak oceny wyjściowej, że ta metoda ma znaczenie dla rozważań natury ogólnej, a przynajmniej wprowadzającej.

V.

Ocena merytoryczna

Rozdział I zawiera uwagi ogólne i nieredukcyjne w zakresie charakterystyki postępowania egzekucyjnego, egzekucji i relacji tych zagadnień do ogólnej systematyki postępowania cywilnego. Wybór rozdziału otwierającego dysertację jest trafny. Pani Doktorantka wychodzi ze słusznego założenia podkreślenia roli egzekucji jako nieodzownego elementu realizacji prawa sądu, urzeczywistnienia idei praworządności. Nie wnoszę merytorycznych zastrzeżeń co od oczywistego wyodrębnienia postępowania egzekucyjnego i samej egzekucji, która charakteryzuje się zastosowaniem środków przymusu. Z punktu widzenia zaskarżenia, wspomniane rozróżnienie, jest o tyle istotne, że orzeczenie kończące postępowanie egzekucyjne może prowadzić do odmowy wszczęcia egzekucji (np. odrzucenie wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego). Niestety ten sensowy merytorycznie rozdział został

oparty o ledwie wystarczającą podstawę bibliograficzną – w zasadzie stanowi uproszczoną syntezę dwóch publikacji podręcznikowych.

W rozdziale II omówiono środki zaskarżenia i inne środki odwoławcze przysługujące stronom poszukującym ochrony prawnej na drodze sądowej w postępowaniu egzekucyjnym. Ten rozdział ściśle nawiązuje do istoty tematu pracy. Już wspomniałem o zaletach wykorzystanej metody historycznej.

Autorka analizuje dwie liczące kwestie. Po pierwsze, system środków zaskarżenia, w tym zaskarżalność orzeczeń zażaleniem. Po drugie, omawia cechy orzeczeń, które mogą być zaskarżane zażaleniem. W tym zakresie nie wnoszę zastrzeżeń, aczkolwiek zbyt pobieżnie odniosła się Pani P. Lewandowska do charakterystyki postanowień komornika z punktu widzenia ich kwalifikacji jako orzeczeń merytorycznych (zob. m.in. uchwała Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 26 kwietnia 2022 r., III CZP 91/22. Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 lipca 2020 r., P 23/19, OTK-A 2020/35. S. Cieślak, Przedawnienie roszczenia a oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Glosa do uchw. SN z 26.4.2022 r., III CZP 91/22, PPE 2023, Nr 2; A. Torbus, Uwzględnianie przez komornika upływu biegu terminu przedawnienia roszczenia, w: R. Flejszar (red.), Sądowe postępowanie egzekucyjne, Sopot 2020).

W myśl art. 804 § 2 KPC fakt prawny przerwy biegu przedawnienia jest brany pod uwagę z urzędu przez komornika na etapie między wszczęciem postępowania egzekucyjnego a wszczęciem egzekucji. Z kolei na podstawie art. 825 pkt 1¹ KPC komornik podejmuje badanie przedawnienia wyłącznie na zarzut dłużnika uzasadniający jego wniosek o umorzenie postępowania w oparciu o twierdzenie przedawnienia roszczenia przed datą złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji. Zaletą tego rozdziału jest niewątpliwie w miarę pełne i kompleksowe omówienie całej gamy postanowień wydawanych w postępowaniu egzekucyjnym.

Rozdział III został poświęcony omówieniu wyłącznie zażaleniu systemie procesowych środków zaskarżenia. Autorka omówiła istotę zażalenia poziomego z punktu widzenia prawa do sądu oraz zasady instancyjności powołując niezbędną literaturę (m.in. M. Michalska – Marciniak, Zasada instancyjności w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013, też, Formy ograniczenia dostępu do sądu wyższego w sprawach cywilnych (analiza modelu teoretycznego) [w:] Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego, red. K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek, Warszawa 2014. Siedlecki W. [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego.

Tom III. Zaskarżanie orzeczeń sądowych, red. W. Siedlecki, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1986. A. Marciniak A., System środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym [w:] Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, red. M. Michalska-Marciniak, Sopot 2015.T. Zembrzusi, Dopuszczalność środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, PPC 2022, nr 3.). Szersze omówienie specyfiki zażalenia poziomego zostało dokonane w innej części pracy, o czym wspominam poniżej.

Pani Doktorantka właściwie omówiła zasady instancyjności i zasady kontradyktoryjności, zob. m.in. A. Jakubecki A., Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego [w:] Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.), red. I. Ratusińska, Kraków 2006.). Nadal podtrzymuję uwagę o zbyt ograniczonych badaniach prowadzonych w celu precyzyjnego wyjaśnienia pojęć dewolutywności (modelowo bezwzględnej lub względnej), suspensywności. Autorka prawidłowo rozwinęła wątek skuteczności oraz wykonalności orzeczeń wydanych w postaci postanowienia. Podjęty został sposób trafny w rozdziale III wywód o odrębności prawomocności postanowień tzw. proceduralnych (formalnych) oraz merytorycznych w kontekście prawomocności materialnej. Brakuje jednak dodatkowego wątku dotyczącego tych postanowień komornika, które rozstrzygają kwestie natury merytorycznej, ale nie są zaopatrzone w przymiot *rei iudicatae*.

Intersujące są wywody Autorki dotyczące stosowania wniosku *per analogiam* w postępowaniu zaskarżeniowym. Warto pokreślić, że w dysertacji wyczerpująco omówiona została charakterystyka samego wniosku, w tym rozróżnienie pomiędzy luką *extra legem* i *intra legem*. Pani Doktorantka bazowała na wyśmienitym opracowaniu autorstwa M. Walasika (*Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013) oraz na kluczowych judykatach. Kwestia stosowania *per analogim* przepisów procesowych jest ostatnio o tyle paląca, że ustawodawca od lat nowelizuje KPC z pasją dekonstruktora, fragmentarycznie, bez wizji całości, a tym samym utrudnia wykładnię językową i systemową.

Szkicowo, acz poprawnie omówiono problem *gravamen* jako przesłankę dopuszczalności zaskarżenia w postępowaniu cywilnym. W celu uzupełnienia wprowadzających uwag Autorki byłoby wskazane powołanie się na przykład niedopuszczalności zażalenia w postępowaniu egzekucyjnym zamiast procesowym

rozpoznawczym. Ta uwaga nie wpływa na pozytywną ocenę przeprowadzonych studiów.

Z kolei w rozdziałach IV - IX Pani mgr P. Lewandowska analizuje orzeczenia sądu oraz organu egzekucyjnego podlegające zaskarżeniu w postępowaniu egzekucyjnym. Podział klasyfikacyjny wspomnianych orzeczeń jest prawidłowy. Autorka przyjmuje kryteria podmiotowo – przedmiotowe lub powiązanie z określonym rodzajem egzekucji lub stadium postępowania egzekucyjnego sensu largo. Te Rozdziały, aczkolwiek nierówne, jeżeli chodzi o objętość i rangę przeprowadzonych badań będą miały istotne znaczenie dla praktyki stosowania prawa, jako że wynikają z nich nie tylko walory porządkujące i sprawozdawcze, ale również interesujące wnioski wynikające z rozważań dogmatycznych i miejscami teoretyczno – prawnych.

W tej części recenzji ograniczę się do wybranych wątków z rozdziałów IV – IX, które w moim przekonaniu zasługują na uwagi krytyczne lub afirmujące. Wydaje się, że zbyt lapidarnie Pani Doktorantka odniosła się do kwestii nadania klauzuli wykonalności w wypadku otwarcia spadku (rozdział 5.2.6. - 8.) W wypadku otwarcia spadku po powstaniu skutecznego tytułu egzekucyjnego - na wierzycielu składającym wniosek o nadanie klauzuli wykonalności spoczywa ciężar dowodowy przytoczenia okoliczności faktycznych i prawnych na uzasadnienie wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego (art. art. 786, art. 787 KPC). Według jednego z poglądów zmiana na stanowisku zarządcy, kuratora spadku lub wykonawcy testamentu, wymaga uzyskania kolejnej – aktualnej sądowej klauzuli wykonalności przeciwko osobie obecnie sprawującej tę funkcję. Konsekwentnie należy przyjąć, że wygaśnięcie funkcji, po uzyskaniu przez wierzyciela tytułu egzekucyjnego przeciwko podmiotowi, który ją pełnił, daje możliwość uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko spadkobiercy. Byłoby istotne dla rozprawy odniesienie do tych kwestii. Również wskazany byłby jednoznaczny pogląd Autorki co do wymogu uzyskania przez wierzyciela klauzuli wykonalności wobec następców (spadkobierców) lub reprezentantów (kuratora spadku, wykonawcy testamentu, zarządcy sukcesyjnego), zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1975 r. II CZ 5/75 i z dnia 2 lipca 1975 r. I CZ 98/75 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2018 r. J. Jagieła, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. t. 4, red. A. Marciniak, Warszawa 2020. Odmiennie uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2004 r. III CZP 63/04.

Za wysoce wadliwe uznaję pominięcie specyfiki klauzuli wykonalności w wypadku odpowiedzialności małżeńskiej, kiedy małżonek nie będący dłużnikiem może bronić się zarzutami natury merytorycznej. (rozdział 5.2.13.).

Zaletą rozprawy jest uporządkowany wywód dotyczący zaskarżenia postanowień w sprawach międzynarodowych objętych zakresem zastosowania wybranych rozporządzeń europejskich (rozdział 6). Nie wnoszę zastrzeżeń do syntetycznego i klarownego opisu wspomnianego zagadnienia, aczkolwiek podstawa bibliograficzna jest nader wąska.

Odnosząc się do rozdziałów 7 - 9, muszę przyznać, że ich wartość naukowa jest nader ograniczona. Wynika to z czysto sprawozdawczego podejścia Pani Doktorantki, które tłumaczy bazowanie przede wszystkim na komentarzach (niekoniecznie nowych wydaniach). Rozumiem, że celem tych rozdziałów było skrótowe omówienie szeregu orzeczeń i informacyjne zaprezentowanie podstaw wniesienia zażalenia. To jednak dyskusyjny wybór, mający wąskie znaczenie praktyczne, ale w zasadzie stroniące od refleksji teoretycznej. Zauważalna jest maniera skrótowego, komentarzowego wyjaśniania często skomplikowanych problemów.

Na aplauz zasługuje quasi rozdział (część pracy) zatytułowany „Wnioski de lege lata” (s. 237 i n.). Tam Autorka wnikliwie analizuje problem zażalenia poziomego, jego sprzeczność z zasadą dwuinstancyjności. Słusznie poddaje krytyce wadliwy wybór legislatora, który pod pozorem realizacji zasady szybkości, postulatu efektywności postępowania deformuje sens zaskarżenia jako procesowy przejaw rzeczywistej realizacji prawa do sądu.

VI.

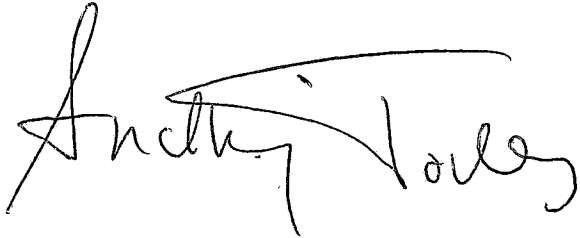
Wniosek

Strona formalna pracy nie budzi obecnie zastrzeżeń. Praca jest napisana bez błędów językowych, w sposób interesujący. Brak uchybień w zakresie techniki cytowania. Wskazane w recenzji uwagi mają w swej większości charakter polemiczny. Autor recenzji bierze również pod uwagę, że wartością dysertacji napisanej przez praktyczkę i skierowanej głównie do praktyków i praktyczek jest podejmowanie wątków kluczowych bez prowadzenia nader rozbudowanych rozważań teoretycznych.

Ogólna ocena skłania do wniosku że rozprawa doktorska Pani mgr Pauliny Lewandowskiej spełnia w podstawowym zakresie wymagania decydujące o nadaniu stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne zawartym w art. 13 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o

A⁷

szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1669). Biorąc powyższe pod uwagę,
rozprawa przedmiotem dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Aneta Kowalska". The signature is fluid and cursive, with a long horizontal stroke extending from the middle of the name.